

Analiza wymiaru Autorytet/Bunt a wypalenie w dwóch populacjach młodzieży *The Authority/Rebellion Dimension and Youth Burnout in Two Populations*

ABSTRACT

RESEARCH OBJECTIVE: The study aimed to examine the links between recognition of authority, sense of security, cognitive dogmatism, and burnout among adolescents from correctional facilities and secondary schools.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The problem addressed the ambivalence of authority in institutional education. The study used KKM, BAT-PL, KDB, and POEM with 279 participants.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: Data were analyzed with the use of the Mann–Whitney U test and Spearman's rho correlations.

RESEARCH RESULTS: The youth from institutions showed higher dogmatism and lower security; burnout differences were not significant. Authority/Rebellion correlated positively with dogmatism and security, and with burnout only in the resocialized group.

CONCLUSIONS, RECOMMENDATIONS AND APPLICABLE VALUE OF RESEARCH: Authority plays a dual role: it may foster adaptation but also create strain. Educational authority should be built on credibility and respect rather than mere subordination.

→ **KEYWORDS:** **AUTHORITY, SENSE OF SECURITY, COGNITIVE DOGMATISM, BURNOUT, RESOCIALIZED YOUTH**

STRESZCZENIE

CEL NAUKOWY: Celem badania było określenie zależności między uznaniem autorytetu a poczuciem bezpieczeństwa, dogmatyzmem poznawczym i wypaleniem u młodzieży z placówek resocjalizacyjnych i szkół ponadpodstawowych.

Sugerowane cytowanie: Radzki, K. (2025). Analiza wymiaru Autorytet/Bunt a wypalenie w dwóch populacjach młodzieży. *Horyzonty Wychowania*, 24(72), 77–88. <https://doi.org/10.35765/hw.2025.2472.09>

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Problem dotyczył ambiwalencji autorytetu w instytucjach wychowawczych. Zastosowano KKM, BAT-PL, KDB i POEM w próbie 279 osób.

PROCES WYWODU: Analizę przeprowadzono testem U Manna–Whitneya oraz korelacjami rho Spearmana.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Młodzież z placówek wykazała wyższy dogmatyzm i niższe poczucie bezpieczeństwa; różnice w wypaleniu były nieistotne. Autorytet/Bunt korelował dodatnio z dogmatyzmem i bezpieczeństwem, a z wypaleniem tylko w grupie resocjalizowanej.

WNIOSKI, REKOMENDACJE I APLIKACYJNE ZNACZENIE WPŁYWU BADAŃ: Autorytet pełni podwójną rolę – może wspierać adaptację młodzieży, ale też generować obciążenia, co wymaga budowania go na zaufaniu i szacunku, a nie na samym podporządkowaniu.

→ **SŁOWA KLUCZOWE:** **AUTORYTET, POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA, DOGMATYZM POZNAWCZY, WYPALENIE, MŁODZIEŻ RESOCJALIZOWANA**

Wprowadzenie

Autorytet od zarania dziejów stanowił fundament procesu wychowawczego i budowania norm moralnych – od etyki Sokratesa po współczesną pedagogikę społeczną. W realiach współczesnych obserwujemy jednak jego stopniowy kryzys. Zarówno w relacjach osobowych, jak i instytucjonalnych autorytet coraz częściej napotyka opór, kontrolę oraz sceptycyzm młodych wobec społecznych hierarchii.

W debacie pedagogicznej i społecznej coraz częściej podnosi się problem kryzysu autorytetu – zarówno w wymiarze osobowym, jak i instytucjonalnym. Współczesna młodzież dorasta w warunkach relatywizmu normatywnego przy jednoczesnym nasileniu kontroli społecznej. Skutkuje to powstaniem złożonego, nierzadko sprzecznego stosunku do autorytetów. Autorytet bywa z jednej strony traktowany jako nieodzowny element wychowania i ładu społecznego, z drugiej – jako zagrożenie dla autonomii jednostki.

Na potrzeby niniejszego badania przyjęto, że autorytet oznacza stopień uznania dla norm, hierarchii i osób pełniących funkcje kierownicze zarówno w kontekście formalnym, jak i nieformalnym. Definicja ta odróżnia autentyczne uznanie wartości od sytuacyjnego konformizmu, co pozwala lepiej uchwycić jego ambiwalencję.

Antas-Jaszczuk (2022) wskazuje, że autorytet nauczyciela podlega dziś perspektywicznej i relatywnej ocenie, a jego rola wymaga redefinicji w kontekście zmian społecznych i edukacyjnych. Autorka podkreśla jednak, że mimo dostrzeganego kryzysu uczniowie wciąż potrzebują realnych wzorów, co wymaga nowoczesnych strategii w budowaniu autorytetu – opartych na adekwatnym odpowiadaniu na współczesne uwarunkowania.

W nurcie pedagogiki personalistycznej i humanistycznej autorytet nie jest narzędziem kontroli, lecz relacyjnym zasobem wspierającym rozwój moralny jednostki. Galarowicz

(2023) akcentuje, że autorytet nabiera pełni znaczenia dopiero wtedy, gdy zakorzeniony jest w wartościach takich jak uczciwość, odpowiedzialność i konsekwencja. Tylko wówczas staje się realnym punktem odniesienia i inspiracją do naśladowania.

Z kolei w ujęciu psychologicznym autorytet łączy się z potrzebą struktury i przewidywalności (Baumrind, 1991), ale równocześnie może stanowić źródło opresji – zwłaszcza w systemach o wysokim poziomie kontroli instytucjonalnej. To napięcie szczególnie widoczne jest w praktyce resocjalizacyjnej, gdzie autorytet kadry potrafi wspierać proces pozytywnej zmiany, ale też wywoływać opór, bunt czy pozorny konformizm. W tym sensie, jak zauważa Fromm (2007), autorytet może jednocześnie porządkować i zniewalać – jego rola zależy od tego, czy opiera się na dialogu i uwewnętrznieniu wartości, czy na zewnętrznym przynusie.

Wymiar Autorytet/Bunt w teorii fundamentów moralnych

Z perspektywy psychologii moralności teoria fundamentów moralnych (*Moral Foundations Theory*) autorstwa Haidta i Grahama (2007) definiuje wymiar autorytetu jako skłonność do uznania społecznych hierarchii i ich legitymizacji jako formy regulacji życia wspólnotowego. Należy on do tzw. *binding foundations* – w przeciwieństwie do fundamentów indywidualistycznych (np. troska czy sprawiedliwość) – i wiąże się z konformizmem, tradycjonalizmem oraz przywiązaniem do ładu symbolicznego.

Teoria ta znajduje swoje zastosowanie w Kwestionariuszu kodów moralnych (KKM; Jarmakowski-Kostrzanowski i Jarmakowska-Kostrzanowska, 2016) – wymiar ten operacjonalizowany jest jako Autorytet/Bunt. Odzwierciedla on stopień, w jakim jednostka ceni posłuszeństwo, podporządkowanie i szacunek wobec ustalonych ról społecznych.

Wysokie wyniki w tej skali oznaczają uznanie autorytetu jako moralnego drogowskazu, co często wiąże się z konserwatywnym lub kolektywistycznym systemem wartości. Niskie wyniki (bunt) sugerują podejście indywidualistyczne, gdzie priorytetem są wolność i samostanowienie.

Wymiar Autorytet/Bunt stanowi więc nie tylko wskaźnik postawy wobec instytucji, ale również element tożsamości moralnej, szczególnie istotny w okresie dojrzewania. W środowisku resocjalizacyjnym wysoki wynik może wynikać zarówno z autentycznego przekonania, jak i z adaptacyjnego podporządkowania – motywowanego lękiem lub chęcią uniknięcia konfliktu.

Przyjęto założenie, że orientacja na autorytet oddziałuje trzema mechanizmami: (1) wzmacnia poczucie bezpieczeństwa, (2) może zwiększać wypalenie emocjonalne w środowiskach silnej kontroli, (3) sprzyja dogmatyzmowi poznawczemu. Te zależności stały się podstawą hipotez empirycznych.

Autorytet w kontekście resocjalizacji

W literaturze pedagogicznej i resocjalizacyjnej (Czapów i Jedlewski, 1971; Jedlewski, 1978; Czapów, 1980; Pytka, 1991) podkreśla się ambiwalencję funkcji autorytetu – z jednej strony jako źródła bezpieczeństwa, sensu i zakorzenienia, z drugiej – jako potencjalnego źródła presji, sztywności i psychicznego obciążenia (Rewera, 2023).

Szczególnie w środowiskach resocjalizacyjnych autorytet formalny może jednocześnie stabilizować i ograniczać. Oferuje przewidywalność, ale równocześnie może pozbawiać sprawczości, prowadząc do dogmatyzmu i wypalenia. W praktyce oznacza to, że młodzież częściej przyjmuje autorytet jako wymóg systemowy niż uwewnętrznioną wartość. W konsekwencji traci on swoją ochronną funkcję i może pogłębiać stres oraz frustrację.

Autorytet w takich warunkach bywa więc ambiwalentny: z jednej strony wzmacnia poczucie stabilności i bezpieczeństwa, z drugiej – prowadzi do napięć i wyczerpania, jeśli ogranicza autonomię. W placówkach resocjalizacyjnych szacunek dla autorytetu bywa często adaptacyjny, nie zaś wynikiem dojrzałości moralnej. Takie „fałszywe posłuszeństwo” może utrudniać rozwój wartości, obniżać motywację i sprzyjać psychospołecznemu wypaleniu.

Podsumowując, autorytet w resocjalizacji jest zasobem paradoksalnym: daje stabilność, lecz generuje presję. Kluczowe pytanie brzmi, czy bardziej chroni przed wypaleniem, czy raczej je nasila.

Metody i narzędzia badawcze

Celem badania było zidentyfikowanie zależności między uznaniem autorytetu a wypaleniem, poczuciem bezpieczeństwa i dogmatyzmem poznawczym u młodzieży z placówek resocjalizacyjnych i szkół ponadpodstawowych. Problem badawczy dotyczył ambiwalencji autorytetu w instytucjonalnym kontekście wychowawczym. Celem badań było porównanie dwóch populacji młodzieży – uczniów szkół ponadpodstawowych oraz wychowanków placówek resocjalizacyjnych – pod kątem zależności między uznaniem autorytetu (Autorytet/Bunt w KKM) a trzema kluczowymi wymiarami funkcjonowania psychospołecznego: poczuciem bezpieczeństwa (KDB), wypaleniem psychospołecznym (BAT-PL) oraz dogmatyzmem poznawczym (POEM_DOGM).

Postawiono hipotezę, że w kontekście resocjalizacyjnym autorytet pełni funkcję paradoksalną: z jednej strony wiąże się z wyższym poczuciem bezpieczeństwa, z drugiej – może sprzyjać wypaleniu emocjonalnemu i poznawczej sztywności.

Nowatorstwo badań polega na interdyscyplinarnym ujęciu zjawiska: analiza łączy wymiar moralny (KKM), psychospołeczny (BAT-PL) oraz egzystencjalno-poznawczy (KDB, POEM_DOGM) w specyficznym i rzadko badanym kontekście instytucjonalnym, jakim są placówki resocjalizacyjne.

Pytania badawcze:

1. Czy młodzież z placówek resocjalizacyjnych różni się od uczniów szkół ponadpodstawowych pod względem poziomu uznania autorytetu, poczucia bezpieczeństwa, wypalenia psychospołecznego i dogmatyzmu poznawczego?
2. Jakie są związki pomiędzy uznaniem autorytetu a poczuciem bezpieczeństwa, wypaleniem psychospołecznym i dogmatyzmem poznawczym w całej próbie badanych?
3. Czy charakter i siła tych związków różnią się pomiędzy młodzieżą resocjalizowaną a uczniami szkół ogólnodostępnych?

Hipotezy badawcze:

- H1. Wychowankowie placówek resocjalizacyjnych mają niższe poczucie bezpieczeństwa i wyższy poziom dogmatyzmu niż uczniowie szkół ogólnodostępnych.
- H2. Uznanie autorytetu dodatnio koreluje z poczuciem bezpieczeństwa i dogmatyzmem w całej próbie.
- H3. W grupie resocjalizowanej uznanie autorytetu dodatnio koreluje także z wypaleniem psychospołecznym, podczas gdy w grupie uczniów związek ten nie występuje.

Badaniem objęto 279 osób w wieku od 13 do 19 lat ($M = 16,58$; $SD = 1,12$). Uczestnicy pochodzili z dwóch populacji: 192 uczniów szkół ponadpodstawowych (68,8%) i 87 wychowanków placówek resocjalizacyjnych (31,2%). Kobiety stanowiły 59,5% próby ($N = 166$), a mężczyźni 40,5% ($N = 113$).

Wśród badanych było 192 uczniów szkół ponadpodstawowych. Wiek uczestników w tej grupie mieścił się w przedziale 13–19 lat, ze średnią 16,64 roku ($SD = 1,16$). Kobiety stanowiły 58,3% ($N = 112$), a mężczyźni 41,7% ($N = 80$). Najczęściej reprezentowanym miejscem zamieszkania były bardzo duże miasta powyżej 500 tys. mieszkańców – 41,7% ($N = 80$), następnie wieś – 25,5% ($N = 49$), miasteczka do 20 tys. – 14,6% ($N = 28$), miasta 20–100 tys. – 10,4% ($N = 20$) oraz duże miasta 100–500 tys. – 7,8% ($N = 15$).

Grupa wychowanków placówek resocjalizacyjnych liczyła 87 osób. Średni wiek wyniósł 16,47 roku ($SD = 1,02$), z zakresem 14–19 lat. Kobiety stanowiły 62,1% ($N = 54$), a mężczyźni 37,9% ($N = 33$). Najczęściej reprezentowane były miasta 20–100 tys. mieszkańców – 35,6% ($N = 31$), następnie miasteczka do 20 tys. – 28,7% ($N = 25$), wieś – 14,9% ($N = 13$), duże miasta 100–500 tys. – 11,5% ($N = 10$), a bardzo duże miasta powyżej 500 tys. mieszkańców – 9,2% ($N = 8$).

Obie grupy różniły się pod względem miejsca zamieszkania: uczniowie częściej pochodzili z dużych miast, a wychowankowie z miast średnich i małych. Struktura wieku była zbliżona, natomiast w grupie resocjalizacyjnej odsetek dziewcząt był nieco wyższy.

Badanie przeprowadzono w okresie od kwietnia do maja 2025 r. za pomocą platformy Qualtrics, co umożliwiło identyczny schemat prezentacji pozycji w obu typach placówek. Wzięły w nim udział dwie szkoły ponadpodstawowe oraz dwa młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

Przed rozpoczęciem procedury uzyskano zgody etyczne oraz świadome zgody uczestników i ich opiekunów. Kwestionariusze udostępniono w formie zrandomizowanego

pakietu, poprzedzonego metryczką demograficzną. Średni czas wypełnienia wynosił 21 minut. Analiza logów nie wykazała wzorców świadczących o przypadkowym udzielaniu odpowiedzi. Jednolity tryb online pozwolił dodatkowo kontrolować czas reakcji i zminimalizować ryzyko ingerencji zewnętrznej.

Do pomiaru zastosowano cztery standaryzowane narzędzia psychometryczne (szczegółowe parametry psychometryczne przedstawia tabela 1):

Autorytet/Bunt – Kwestionariusz kodów moralnych (KKM; Jarmakowski-Kostrzanowski i Jarmakowska-Kostrzanowska, 2016). Narzędzie powstało na podstawie teorii fundamentów moralnych Haidta i Grahama. Polska adaptacja obejmuje pięć fundamentów, w tym podskale Autorytet/Bunt. Badania walidacyjne potwierdziły pięcioczynnikową strukturę i wysoką trafność teoretyczną. Rzetelność podskali Autorytet/Bunt oceniana współczynnikiem α Cronbacha wynosiła od 0,78 do 0,84, co świadczy o dobrej spójności wewnętrznej.

Wypalenie psychospołeczne – *Burnout Assessment Tool*, polska adaptacja: BAT-PL (Basińska i in., 2023). Kwestionariusz składa się z dwóch części: BAT-C (23 pozycje objawów podstawowych – wyczerpanie, dystans psychiczny, zaburzenia poznawcze i emocjonalne) oraz BAT-S (10 pozycji objawów wtórnych – skargi psychosomatyczne i dystres psychologiczny). Konfirmacyjna analiza czynnikowa potwierdziła dwuczynnikowy model. Rzetelność α Cronbacha dla BAT-C wynosiła 0,94, a dla BAT-S 0,88, co wskazuje na bardzo wysoką spójność.

Tabela 1. Parametry psychometryczne zastosowanych narzędzi

Narzędzie	Konstrukcja/liczba pozycji	Rzetelność (α Cronbacha)	Struktura czynnikowa/trafność
KKM – Autorytet/Bunt (Jarmakowski-Kostrzanowski i Jarmakowska-Kostrzanowska, 2016)	30 pozycji, 5 fundamentów moralnych (w tym Autorytet/Bunt)	0,78–0,84	Potwierdzona 5-czynnikowa struktura; wysoka trafność teoretyczna
BAT-PL (Basińska i in., 2023)	23 pozycje (BAT-C – objawy podstawowe), 10 pozycji (BAT-S – objawy wtórne)	BAT-C: 0,94; BAT-S: 0,88	Dwuczynnikowy model; potwierdzona trafność konwergencyjna
KDB (Klamut, 2019)	9 pozycji, 2 wymiary: bezpieczeństwo i refleksja nad bezpieczeństwem	0,74–0,80	Model dwuczynnikowy, dobre dopasowanie CFA; trafność treściowa
POEM (AOT) (Błaszczak i Kłoczek, 2022)	8 pozycji, 1 wymiar: otwartość/elastyczność myślenia	0,78–0,84	Model jednoczynnikowy; trafność potwierdzona korelacjami z refleksyjnością i potrzebą poznania

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań adaptacyjnych autorów narzędzi.

Poczucie bezpieczeństwa – Kwestionariusz doświadczania bezpieczeństwa (KDB; Klamut, 2019). Narzędzie bazuje na dwuczynnikowym modelu pocucia bezpieczeństwa i refleksji nad bezpieczeństwem. Wersja finalna obejmuje 9 twierdzeń ocenianych

na pięciostopniowej skali. Badania walidacyjne ($N = 949$) potwierdziły trafność i stabilność konstruktu. Rzetelność α Cronbacha dla obu skal wahała się między 0,74 a 0,80, a konfirmacyjna analiza czynnikowa potwierdziła dobre dopasowanie modelu dwuczynnikowego.

Dogmatyzm poznawczy – Pomiar otwartego i elastycznego myślenia (POEM; Błaszczak i Klocek, 2022). Polska adaptacja kwestionariusza *Actively Open-Minded Thinking* (AOT) obejmuje 8 pozycji mierzących m.in. dogmatyzm, elastyczność myślenia i gotowość do zmiany przekonań. Konfirmacyjna analiza czynnikowa potwierdziła jednoczynnikowy model o satysfakcjonującym dopasowaniu. Rzetelność wewnętrzna całej skali wahała się od 0,78 do 0,84, a korelacje z potrzebą poznania i refleksyjnością potwierdziły trafność teoretyczną.

Wszystkie narzędzia wykorzystywały pięcio- lub sześciopunktową skalę Likerta. Wyniki obliczano jako średnią wartości pozycji w danej skali. Tabela 2 przedstawia zmienne i wskaźniki.

Tabela 2. Zmienne i wskaźniki badania

Rodzaj zmiennej	Zmienna	Wskaźnik (narzędzie)
Zmienna główna	Autorytet/Bunt	Średnia z podskali KKM
Zmienne zależne	Poczucie bezpieczeństwa	Średnia z KDB (wynik ogólny)
	Wypalenie psychospołeczne	Średnia z BAT-PL (wynik ogólny)
	Dogmatyzm poznawczy	Średnia z POEM_DOGM
Zmienna kontrolna	Grupa (RESO/NIE-RESO)	Przynależność do typu placówki

Źródło: badania własne.

Ze względu na charakter zmiennych oraz niespełnienie założeń o normalności rozkładów (test Shapiro–Wilka, histogramy, wykresy rozrzutu), zastosowano test *U* Manna–Whitneya (porównania międzygrupowe) oraz współczynnik *rho* Spearmana (korelacje).

Podejście to pozwoliło na rzetelną analizę danych w warunkach odchylenia od rozkładu normalnego i zmiennych mierzonych na skalach porządkowych.

Wyniki analizy naukowej

Wyniki przedstawiono zgodnie z kolejnością pytań i hipotez: najpierw statystyki opisowe (3.1), następnie porównania międzygrupowe (3.2, H1), a na końcu korelacje (3.3, H2–H3).

Tabela 3 przedstawia statystyki opisowe dla kluczowych zmiennych badania w całej próbie oraz w grupach młodzieży resocjalizowanej (RESO) i uczniów szkół ogólnodostępnych (NIE-RESO).

Tabela 3. Statystyki opisowe wybranych zmiennych (średnia, SD, min, max)

Zmienna	Grupa	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min	Max
Autorytet/Bunt (KKM)	Cała próba	3,81	0,86	1,00	6,00
	RESO	3,65	1,09	1,00	5,67
	NIE-RESO	3,88	0,72	1,33	6,00
Wypalenie (BAT)	Cała próba	2,97	0,69	1,00	5,00
	RESO	3,03	0,85	1,00	5,00
	NIE-RESO	2,94	0,60	1,48	5,00
Poczucie bezpieczeństwa (KDB)	Cała próba	3,71	0,77	1,00	5,00
	RESO	3,29	1,00	1,00	5,00
	NIE-RESO	3,90	0,54	1,88	5,00
Dogmatyzm (POEM_DOGM)	Cała próba	3,04	1,08	1,00	6,00
	RESO	3,31	1,23	1,00	6,00
	NIE-RESO	2,92	0,98	1,00	6,00

Źródło: badania własne.

W celu porównania poziomu analizowanych zmiennych między młodzieżą resocjalizowaną (RESO) a uczniami szkół ogólnodostępnych (NIE-RESO) zastosowano test *U* Manna–Whitneya.

Tabela 4. Porównania międzygrupowe – RESO vs NIE-RESO (test *U* Manna–Whitneya)

Zmienna	RESO		NIE-RESO		<i>U</i>	<i>p</i>	<i>r</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>			
Dogmatyzm (POEM_DOGM)	3,31	1,23	2,92	0,98	6746	0,010	0,19
Poczucie bezpieczeństwa (KDB)	3,29	1,00	3,90	0,54	4975	<0,001	0,40
Wypalenie (BAT)	3,03	0,85	2,94	0,60	7414	0,133	0,11
Autorytet/Bunt (KKM_AUT_KWE)	3,65	1,09	3,88	0,72	7677	0,279	0,08

Źródło: badania własne.

Wnioski z porównań międzygrupowych:

Dogmatyzm poznawczy był istotnie wyższy w grupie resocjalizowanej ($U = 6746$; $p = 0,010$; $r = 0,19$). Poczucie bezpieczeństwa było istotnie niższe wśród wychowanków placówek resocjalizacyjnych ($U = 4975$; $p < 0,001$; $r = 0,40$). Różnice w poziomie wypalenia i uznania autorytetu nie osiągnęły poziomu istotności statystycznej.

W całej próbie wymiar Autorytet/Bunt korelował dodatnio z dogmatyzmem ($p = 0,29$; $p < 0,001$) oraz poczuciem bezpieczeństwa ($p = 0,22$; $p < 0,001$). Korelacja z wypaleniem miała kierunek dodatni, lecz była słaba i nieistotna statystycznie ($p = 0,12$; $p = 0,054$).

Analiza w podziale na grupy ujawniła różnice w charakterze zależności.

Tabela 5. Korelacje zmiennych z wymiarem Autorytet/Bunt (rho Spearmana)

Zmienna skorelowana z Autorytet/Bunt	Cała próba		Placówki resocjalizacyjne		Szkoły ogólnodostępne	
	ρ	p	ρ	p	ρ	p
Wypalenie (BAT)	0,12	0,054	0,36	<0,001	-0,02	0,740
Poczucie bezpieczeństwa (KDB)	0,22	<0,001	0,37	<0,001	0,17	0,017
Dogmatyzm (POEM_DOGM)	0,29	<0,001	0,31	0,003	0,30	<0,001

Źródło: badania własne.

Wnioski z analiz korelacyjnych:

W grupie resocjalizacyjnej wymiar Autorytet/Bunt istotnie dodatnio korelował z wypaleniem ($\rho = 0,36$; $p < 0,001$), poczuciem bezpieczeństwa ($\rho = 0,37$; $p < 0,001$) oraz dogmatyzmem ($\rho = 0,31$; $p = 0,003$).

W grupie uczniów szkół ogólnodostępnych istotne były korelacje z poczuciem bezpieczeństwa ($\rho = 0,17$; $p = 0,017$) i dogmatyzmem ($\rho = 0,30$; $p < 0,001$), natomiast związek z wypaleniem nie wystąpił.

Dwuznaczne oblicze autorytetu (dyskusja)

Wyniki przeprowadzonych analiz potwierdzają, że autorytet w środowiskach wychowawczych pełni funkcję ambiwalentną. Z jednej strony wzmacnia poczucie stabilności i bezpieczeństwa, z drugiej może prowadzić do napięć i wyczerpania, zwłaszcza gdy ogranicza autonomię jednostki. W placówkach resocjalizacyjnych szacunek dla autorytetu bywa często adaptacyjny – przyjmowany w odpowiedzi na wymogi instytucji, a nie jako efekt autentycznej internalizacji wartości moralnych. Takie „fałszywe posłuszeństwo” może osłabiać rozwój aksjomoralny, obniżać motywację i sprzyjać psychospołecznemu wypaleniu.

Porównania młodzieży z placówek resocjalizacyjnych i szkół ogólnodostępnych ujawniły istotne różnice w poziomie dogmatyzmu i poczucia bezpieczeństwa. Młodzież resocjalizowana charakteryzowała się wyższą sztywnością poznawczą i niższym poczuciem bezpieczeństwa. Można to interpretować jako efekt deprywacji potrzeb oraz funkcjonowania w warunkach chaosu normatywnego, który sprzyja tworzeniu uproszczonych, dogmatycznych przekonań i utrudnia odczuwanie stabilności.

Jednocześnie poziom wypalenia emocjonalnego nie różnił się istotnie pomiędzy grupami, co wskazuje, że zjawisko to występuje w obu populacjach, choć przy odmiennych uwarunkowaniach i mechanizmach psychologicznych.

Korelacyjne analizy pokazały, że orientacja na autorytet jest dodatnio związana zarówno z poczuciem bezpieczeństwa, jak i z dogmatyzmem poznawczym. Wynik ten potwierdza, że autorytet pełni funkcję stabilizującą, nadając jednostce poczucie porządku i przewidywalności. Jednocześnie silna orientacja na autorytet wiąże się ze skłonnością do poznawczej sztywności, uproszczonego i absolutystycznego postrzegania norm.

To zjawisko jest zgodne z ustaleniami teorii fundamentów moralnych Haidta i Grahama (2007), według której fundamenty autorytetu i świętości współtworzą konserwatywny profil poznawczo-emocjonalny.

Związek autorytetu z wypaleniem psychospołecznym okazał się zależny od kontekstu. W całej próbie zależność ta była słaba i nieistotna statystycznie, natomiast w grupie resocjalizacyjnej korelacja była wyraźna i istotna. Wynik ten sugeruje, że internalizacja sztywnych norm i oczekiwań społecznych – zwłaszcza w warunkach instytucjonalnej kontroli – może prowadzić do przeciążenia i demotywacji. Brak równoległego poczucia autonomii i sprawczości sprawia, że autorytet traci swoją funkcję ochronną, a zaczyna działać jako czynnik obciążający.

Otrzymane rezultaty wpisują się w dyskusję o kryzysie i transformacji autorytetu. Z jednej strony są zgodne z ustaleniami Baumrind (1991), wskazującymi na potrzebę struktury w procesie wychowania, z drugiej potwierdzają tezę Fromma (2007), że autorytet może jednocześnie porządkować i zniewalać. Należy także uwzględnić, że współczesna rzeczywistość podlega rosnącemu nadzorowi instytucjonalnemu (Foucault, 1977). W praktyce pedagogicznej oznacza to konieczność równoważenia wymiaru kontroli z wymiarem dialogu, zwłaszcza w świecie zmienności i niepewności (Giddens, 1991). W środowiskach o wysokim ryzyku marginalizacji – takich jak placówki resocjalizacyjne – szczególnego znaczenia nabiera budowanie autorytetu opartego na wiarygodności, obecności i wzajemnym szacunku, a nie na hierarchicznej dominacji.

Konfrontacja z hipotezami

H1 została potwierdzona: młodzież resocjalizowana cechuje się niższym poczuciem bezpieczeństwa i wyższym dogmatyzmem niż uczniowie, choć różnice w wypaleniu i autorytecie nie były istotne.

H2 potwierdzono – uznanie autorytetu dodatnio wiązało się z bezpieczeństwem i dogmatyzmem w całej próbie.

H3 również znalazła potwierdzenie – w grupie resocjalizacyjnej autorytet korelował z wypaleniem, w szkołach ogólnodostępnych zależność ta nie wystąpiła.

Ograniczenia i kierunki dalszych badań

Badanie miało charakter przekrojowy i opierało się na samoopisie, co ogranicza wnioskowanie przyczynowe. Próba nie była losowa i obejmowała cztery placówki, co zawęża możliwość generalizacji wyników. Niewykorzystanie zmiennych różnicujących (np. płeć, sytuacja rodzinna) oraz zastosowanie BAT-PL w kontekście szkolnym stanowią kolejne ograniczenia. W przyszłości wskazane są badania podłużne, większe próby oraz analizy moderacji i mediacji, które pozwolą lepiej wyjaśnić mechanizmy zależności.

Wnioski i rekomendacje

Ambiwalencja autorytetu. Autorytet w życiu młodzieży pełni funkcję dwoistą: z jednej strony wzmacnia poczucie bezpieczeństwa i stabilności, z drugiej może sprzyjać napięciu psychicznemu i wypaleniu, zwłaszcza w środowiskach wysokiej kontroli instytucjonalnej.

Dogmatyzm poznawczy. Silna orientacja na autorytet wiąże się z wyższym poziomem dogmatyzmu, co wskazuje na tendencję do uproszczonego, absolutystycznego postrzegania norm moralnych.

Różnice między populacjami. Młodzież resocjalizowana charakteryzuje się niższym poczuciem bezpieczeństwa i wyższym dogmatyzmem niż uczniowie szkół ogólnodostępnych, co odzwierciedla depryzację potrzeb i mechanizmy adaptacyjne w środowisku resocjalizacyjnym.

Wypalenie emocjonalne. Związek między autorytetem a wypaleniem nie jest uniwersalny. W całej próbie okazał się nieistotny, natomiast w grupie resocjalizacyjnej był silny i dodatni, co wskazuje na szczególną podatność tej populacji na psychospołeczne przeciążenie.

Autorytet dialogiczny. W edukacji i resocjalizacji należy promować autorytet oparty na dialogu, wzajemnym szacunku i autentycznym modelowaniu wartości, a nie na kontroli i przymusie hierarchicznym.

Wzmacnianie autonomii. W placówkach resocjalizacyjnych konieczne jest wspieranie poczucia sprawczości wychowanków, aby przeciwdziałać pasywnej adaptacji i związanej z nią demotywacji.

Profilaktyka wypalenia. Programy profilaktyczne powinny obejmować rozwijanie odporności emocjonalnej, elastyczności poznawczej oraz kompetencji moralnych, które pozwolą młodzieży integrować autorytet z własnym systemem wartości.

Doskonalenie narzędzi diagnostycznych. Wykorzystywanie kwestionariuszy takich jak KKM, BAT-PL czy KDB pozwala na zniuansowaną diagnozę profilu aksjomoralnego i psychospołecznego młodzieży w różnych kontekstach wychowawczych.

Badania podłużne. Dalsze analizy powinny obejmować projekty longitudinalne, które pozwolą ustalić przyczynowo-skutkowy kierunek zależności między uznaniem autorytetu, poczuciem bezpieczeństwa a wypaleniem.

Przeprowadzone badanie dostarcza praktycznych wskazówek dla pedagogów i wychowawców, szczególnie w placówkach resocjalizacyjnych. Pokazuje, że autorytet może być jednocześnie źródłem zasobu i obciążenia. Kluczowe staje się więc budowanie relacji wychowawczej, w której autorytet nie tylko organizuje życie instytucji, lecz także wspiera rozwój autonomii i tożsamości moralnej młodzieży.

BIBLIOGRAFIA

- AntasJaszczuk, A. (2022). Kryzys autorytetu nauczyciela – konsekwencje i wyzwania wobec edukacji dla zrównoważonego rozwoju. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J – Paedagogia-Psychologia*, 35(2), 125–138. <http://dx.doi.org/10.17951/j.2022.35.2.125-138>
- Basińska, B.A., Gruszczyńska, E. i Schaufeli, W.B. (2023). Polska adaptacja metody oceny wypalenia zawodowego (BAT-PL) autorstwa Schaufeliego i współpracowników. *Psychiatria Polska*, 57(1), 223–235. <https://doi.org/10.12740/PP/OnlineFirst/141563>
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56–95. <https://doi.org/10.1177/0272431691111004>
- Błaszczak, A. i Kłoczek, M. (2022). Pomiar otwartego i elastycznego myślenia (POEM): Polska adaptacja kwestionariusza do badania myślenia aktywnie otwartego (AOT). *Przegląd Psychologiczny*, 65(4), 57–76. <https://doi.org/10.31648/przegldpsychologiczny.8131>
- Czapów, C. (1980). *Wychowanie resocjalizujące. Elementy metodyki i diagnostyki*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Czapów, C. i Jedlewski, S. (1971). *Pedagogika resocjalizacyjna*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Pantheon Books.
- Fromm, E. (2007). *Ucieczka od wolności* (O. i A. Ziemiłscy, tłum.). Czytelnik.
- Galarowicz, L. (2023). *Autorytet czy partnerstwo w wychowaniu?* W: M. Rewera (red.), *Wzory i autorytety młodzieży* (s. 233–240). Instytut Badań Edukacyjnych.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
- Haidt, J. i Graham, J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*, 20(1), 98–116. <https://doi.org/10.1007/s11211-007-0034-z>
- Jarmakowski-Kostrzanowski, T. i Jarmakowska-Kostrzanowska, L. (2016). Polska adaptacja Kwestionariusza kodów moralnych (MFQ-PL). *Psychologia Społeczna*, 11(4), 489–508.
- Jedlewski, S. (1978). *Odnowa zakładów dla nieletnich. Wnioski, inspiracje, propozycje*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Klamut, R. (2019). Dwuczynnikowy model doświadczania bezpieczeństwa – założenia teoretyczne i empiryczna weryfikacja: Kwestionariusz doświadczania bezpieczeństwa (KDB). *Polskie Forum Psychologiczne*, 24(3), 308–323. <https://doi.org/10.14656/PFP20190303>
- Pytko, L. (1991). *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne i metodyczne*. Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej.
- Rewera, M. (red.). (2023). *Wzory i autorytety młodzieży*. Instytut Badań Edukacyjnych.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>

Source of funding

Lack of funding sources.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author(s).